

Kulturdepartementet
103 33 STOCKHOLM

**Remissvar från Svensk Biblioteksförning på
förslag till ett utvecklat litteraturcentrum och
statens stöd till En bok för alla**

Svensk Biblioteksförning översänder härmed yttrande på förslag till ett utvecklat
litteraturcentrum och statens stöd till En bok för alla

Stockholm den 16 augusti 2007

Niclas Lindberg
Generalsekreterare

Yttrande över förslag till ett utvecklat litteraturcentrum och statens stöd till En bok för alla

Svensk Biblioteksforening välkomnar beskedet om en förstärkning av det statliga stödet till läsfrämjande insatser fr.o.m 2008. Likaså välkomnas att en utvecklad strategi för att främja läsandet kommer att ingå i den aviserade samlade översynen av de litteraturpolitiska insatserna. I avvaktan på denna översyn och den utvecklade strategin bör regeringen avvakta med förändringar i statens stöd till En bok för alla, inte minst mot bakgrund av den vikt utgivningen där har för många bibliotek och dessas läsfrämjande arbete.

De läsfrämjande insatserna måste öka och ge bättre effekt. Trots den generella ökningen av bokförsäljningen minskar läsandet i olika grupper. Enligt den senaste SOM-rapporten minskade andelen lågutbildade som någon gång under året läst en bok från 84% 2005 till 70% 2006. I sin rapport *Barns läskompetens i Sverige och Världen* redovisar Skolverket resultaten från den senaste internationella PIRLS-studien (Progress in International Reading Literacy Study). PIRLS är en utvärdering av läskompetensen bland elever i 9-10 årsåldern. Tre områden är i fokus; läsförmåga, läsvanor och attityder och sammanhang för läsning. I rapporten konstateras att Sverige försämrar sina resultat vad avser läsförståelse och läshastighet. Vad avser läsning av sakprosa och skönlitteratur är Sverige det enda land där resultaten gått åt negativt håll. Samtidigt bedömer eleverna sina läsfärdigheter betydligt mer positivt, trots att de i realiteten läser allt sämre. Av rapporten *Konst, hur man lever, å lite annat* (Barnombudsmannen 2006) framgår också att bara knappt hälften av de tillfrågade eleverna tycker att det är roligt att läsa böcker. I Skolverkets rapport *Dags att betona sambandet mellan språk och inlärning* analyseras läsningens betydelse för barn och ungas skolresultat. Av rapporten framgår att en tredjedel av 15-åringarna i Sverige aldrig läser för nöjes skull. Rapportförfattarna konstaterar att detta är oroande eftersom sambandet mellan läsintresse och studieresultat är så starkt.

I sin rapport *Barns läskompetens i Sverige och Världen* konstaterar Skolverket att barn som har böcker omkring sig hemma har bättre läsfärdighet. Samtidigt konstaterar man att svenska barn fått allt sämre tillgång till böcker i hemmet. De tre länder som tidigare låg i topp, Finland, USA och Sverige, visade då också på de största bokbestånden i hemmen. Nu har eleverna tillgång till färre böcker hemma än vid förra undersökningen. Skolverket redovisar också att tillgång till och användandet av bibliotek har stor betydelse för utvecklandet av läsfärdigheter och läsintresse. Samtidigt minskar utnyttjandet av biblioteken. I Sverige är tillbakagången i elevers biblioteksanvändande betydligt kraftigare än i övrigt. Bara 33% av eleverna svarar att de lånar böcker minst en gång i veckan.

I anslutning till detta kan det vara värt att notera att 450.000 grundskoleelever saknar rejält bemannade skolbibliotek, att nära 400 biblioteksfilialer lagts ned

sedan 1990, att biblioteksbesöken sjunker, bokutlåningen minskar och läsandet samt läsförmågan likaså.

Sedan början av 90-talet har antalet biblioteksfilialer minskat med 25 procent. Det betyder att hela 382 bibliotek har försvunnit sedan 1990. Närheten till bibliotek, dess böcker och tjänster har försämrats. Samtidigt som den geografiska närheten försämrats har stora delar av folkbibliotekens traditionella verksamhet, bl a för läsutveckling, trängts undan.

Sedan 1980 har antalet utlånade böcker minskat med 16 miljoner volymer, samtidigt som befolkningen växt. Bokbestånden på biblioteken har också under de senaste åren krympt med över 700.000 volymer, trots det statliga inköpsstödet. Bokbestånden tunnas alltså ut och boklånen minskar. Det finns betydande klyftor i biblioteksanvändandet och bokläsandet. Nära 90 procent av de med hög utbildning besöker bibliotek, läser böcker och använder bibliotekstjänster. Av de lågutbildade är det 38 procent som besöker bibliotek och 70 procent som läst en bok..

I bibliotekslagen slås fast i paragraferna 5, 8 och 9 att det ska finnas ”lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevnas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material i utbildningen”. Grundskoleförordningen 1 kap. 4 § fastslår att bibliotekslagens bestämmelser om skolbibliotek ska följas av skolan. Den senast tillgängliga statistiken om skolbiblioteken finns i Kulturrådets rapport Skolbiblioteken 2002, *Kulturen i siffror 2003:3*. Sex av tio skolor i grundskolan saknar ett bibliotek som är bemannat mer än 6 timmar per vecka. Det betyder att nära 450.000 elever i grundskolan saknar ett adekvat bemannat skolbibliotek.

Skolverket pekar på behovet av bibliotek ”utrustade med stora mängder skönlitteratur” och bibliotekarier med kunskap och engagemang för att inspirera alla elever till läsning. Lärarnas Riksförbund pekar i sin rapport ”Läsa för att lära” på en ökad tillgänglighet till av böcker som en viktig faktor för att läsningen ska öka. En analys av statistiken i *Kulturen i siffror 2006:2* visar också att det finns ett samband mellan antalet barnbokslån per barn och antalet barnböcker per barn. De 50 kommuner som har lägst antal barnbokslån per barn har mindre än hälften så många barnböcker per barn som genomsnittskommunen.

Sverige har idag en biblioteksverksamhet som ger ojämlig tillgång till bibliotekens tjänster och läsfrämjande arbete. Utvecklingen har varit ojämn och servicen är långt ifrån likvärdig över landet. En orsak till det är att det saknas en övergripande struktur, som har både kompetens och mandat att samordna och utveckla en samlad bibliotekspolitik utifrån en helhetssyn på bibliotekens roll i samhället och därmed också deras roll för olika politikområden.

Det förhållandet exemplifieras väl i Aktionsgruppen för barnkulturs kartläggning som visar att en rad departement och myndigheter har uppdrag inom området, men att ingen av myndigheterna har ett helhetsansvar. På grund av detta har inte heller den statliga bibliotekspolitiken reagerat på att stora områden av biblioteksverksamheten hamnat i skymundan, t ex det läsfrämjande arbetet.

I den utvecklade strategi för att främja läsandet som aviserar ska ingå i den aviserade samlade översynen av de litteraturpolitiska insatserna måste även dessa aspekter vägas in. En nationell strategi för den framtida biblioteksutvecklingen och strukturen, framstår som angelägen.

En sådan strategi kan med fördel innehålla följande insatser:

1. Arbeta fram nationella strategier, sätt mål och utvärdera

Svensk Biblioteksförning föreslår bl a att nationella mål antas för bibliotekspolitiken och befolkningens läsförståelse. Vi föreslår också och att bibliotekslagen utvärderas och förbättras. Svensk Biblioteksförning har tidigare föreslagit att regeringen, inom det då sammanhållna utbildnings- och kulturdepartementet, skall inrätta en särskild arbetsgrupp – ett biblioteksråd med en rådgivande funktion i förhållande till regeringen och departementsledningen i alla frågor som rör biblioteken. Rådets uppgift ska vara att med utgångspunkt från bibliotekslagen och från bibliotekens och brukarnas behov, utveckla den visionära och heltäckande statliga bibliotekspolitik som idag saknas.

2. Garantera alla skolelever riktiga skolbibliotek

Svensk Biblioteksförning föreslår bl a att alla elever i grund- och gymnasieskolan ges tillgång till väl utrustade skolbibliotek bemannade av personal med relevant kompetens. Det kan konstateras att dagens lagreglering inte kan anses ha lett till önskvärda förhållanden och att insatser krävs.

3. Skapa bättre tillgång till böcker och andra media och arbeta läsfrämjande

Svensk Biblioteksförning föreslår bl a att folk- och skolbibliotekens finansiering stärks och att det statliga inköpsstödet reformeras. Målet ska vara att se till att alla i Sverige får jämlik och god tillgång till böcker och andra informationskällor och att genom utökade läsfrämjande insatser förbättra läsandet och läsförmågan. Svensk Biblioteksförning har tidigare föreslagit att det statliga inköpsstödet för folkbiblioteken ska moderniseras, förändras och utökas till att omfatta alla typer av media, teknisk utrustning, handledningsstöd och åldersgrupper. Svensk Biblioteksförning menar att betydande utvecklingsinsatser och satsningar på media och nya arbetsmetoder behöver göras för att bryta dessa trender. Det är angeläget att staten via ett moderniserat och utökat inköpsstöd stödjer ett sådant arbete och tillser att alla i Sverige får ökad tillgång till böcker och andra informationskällor.

4. Förbättra tillgången till biblioteksservice

Svensk Biblioteksförning föreslår bl a att man ska förbättra alla invånares tillgång till biblioteksservice genom en nationell satsning på bokbussar och bokbilar. En satsning på mobila bibliotek är ett effektivt sätt att förbättra tillgänglighet och närhet till biblioteket. En sådan satsning skulle ha starkt stöd hos allmänheten. Enligt en undersökning genomförd av Temo Synovate svarar hela 68 procent att de tycker att det är viktigt att det satsas mer resurser på bokbussar.

Inom ramen för en diskussion om den framtida biblioteks- och litteraturpolitiken och insatser för att främja läsning finns en rad samverkande omständigheter och faktorer. För att nå framgång måste analys och åtgärder ske samlat. Mot bakgrund

av det anser Svensk Biblioteksforening det olyckligt att regeringen nu valjer att lyfta ur fragan om stod till En bok for alla ur detta sammanhang. Regeringen bor i stallet avvakta sitt eget aviserade arbete, inte minst for att analysera effekterna for bibliotekens arbete med lasframjande insatser for barn och unga med stod av litteratur fran En bok for alla.

Svensk Biblioteksforening delar uppfattningen att omvarlden har forandrats sedan utgivningen hos En bok for alla startade och kan betyda att ocksa verksamheten behover forändras. I promemorian beskrivs hur andra forlag byggt upp en omfattande utgivning av pocketbocker och att forsäljningen av pocketbocker ökat. Det är riktigt och avser i huvudsak pocketbocker for vuxna. Merparten av En bok for allas utgivning är istället böcker till barn och unga. Dessa böcker utgör ett värdefullt tillskott for en betydande mängd bibliotek som genom utgivningen med statsbidrag kan köpa mer kvalitetslitteratur for sitt ofta begränsade mediaanslag.. Ofta används dessa böcker i olika lasframjande insatser. När det gäller böckerna for vuxna är det vår upplevelse att många av de titlar som ges ut med statsbidrag är sådan kvalitetslitteratur och moderna klassiker som annars skulle ha haft svårt att hitta annan utgivare. Även dessa böcker används ofta for lasframjande insatser, depositioner och verksamhet vid arbetsplatsbibliotek.

Svensk Biblioteksforening anser att kunskapen om vilka effekter ett avvecklat stod till En bok for alla kan få i dessa avseenden måste öka innan ställning kan tas i fragan. Promemorian innehåller få om ens några sådana konsekvensanalyser. Regeringen bor återkomma i denna del och avvakta sitt ställningstagande.

Stockholm 2007-08-15

SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING

Detta remissyttrande har utarbetats av styrelsen for Svensk Biblioteksforening